

Міністерство охорони здоров'я України
Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»

БУКОВИНСЬКИЙ МЕДИЧНИЙ ВІСНИК

Український науково-практичний журнал

Заснований у лютому 1997 року

Видається 4 рази на рік

Включений до Ulrichsweb™ Global Serials Directory, наукометричних і спеціалізованих баз даних Google Scholar, Index Copernicus International (Польща), Scientific Indexing Services (США), Infobase Index (Індія), Ukrainian research & Academy Network (URAN), НБУ ім. Вернадського, “Джерело”

ТОМ 24, № 1 (93)

2020

Редакційна колегія:

головний редактор Т.М. Бойчук,
О.Б. Беліков, О.І. Годованець, І.І. Заморський,
О.І. Івашук (перший заступник головного редактора),
Т.О. Ілашук, А.Г. Іфтодій, Г.Д. Коваль, О.К. Колоскова,
В.В. Кривецький (заступник головного редактора),
В.В. Максим'юк, Т.В. Мохорт, Н.В. Пашковська, Л.П. Сидорчук,
С.В. Сокольник, В.К. Ташук (відповідальний секретар), С.С. Ткачук,
О.І. Федів (відповідальний секретар), О.В. Цигикало

Наукові рецензенти:

проф. І.І. Заморський, проф. В.В. Максим'юк, проф. С.С. Ткачук

Редакційна рада:
К.М. Амосова (Київ), В.В. Бойко (Харків),
А.І. Гоженко (Одеса), В.М. Запорожан (Одеса),
В.М. Коваленко (Київ), З.М. Митник (Київ),
В.І. Паньків (Київ), В.П. Черних (Харків),
Герхард Дамман (Швейцарія),
Збігнев Копанські (Польща),
Дірк Брутцерт (Бельгія),
Раду Крістіан Дабіша (Румунія)
Віктор Ботнару (Респ. Молдова)

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет рішенням вченої ради
Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний
університет»
(протокол № 6 від 27.02.2020 року)

Буковинський медичний вісник
(Бук. мед. вісник) –
науково-практичний журнал, що
рецензується
Bukovinian Medical Herald
(Buk. Med. Herald)
Заснований у лютому 1997 р. Видається 4
рази на рік
Founded in February, 1997 Published four
times annually
Мова видання: українська, російська,
англійська
Сфера розповсюдження загальнодержавна,
зарубіжна
Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ №15684-4156 ПР від 21.09.2009

Наказом
Міністерства освіти і науки України від 06
листопада 2014 року № 1279 журнал
“Буковинський медичний вісник”
включено до переліку наукових фахових
видань України
Адреса редакції: 58002, Чернівці,
пл. Театральна, 2
Тел.: (0372) 55-37-54,
52-40-78
Факс: (0372) 55-37-54
e-mail: bmh@bsmu.edu.ua
Адреса електронної версії журналу в
Internet:
<http://e-bmv.bsmu.edu.ua>
Секретар редакції
І.І. Павлуник
Тел.: (0372) 52-40-78

ПРО-ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

**Ю.В. Ломакіна¹, М.П. Тимофієва¹, Н.І. Зорій¹, Л.Я. Федонюк²
О.І. Павлюк¹, К.І. Яковець¹, Т.С. Щудрова¹**

¹Вищий державний навчальний заклад України «Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці, Україна

²Тернопільський національний медичний університет ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль, Україна

Ключові слова: про-екологічне виховання, здоров'язберігаючі компетентності, здоров'язберігаючі технології, освітній простір, екологічна культура, екологічна свідомість студентів-медиків.

Буковинський медичний вісник. Т.24, № 1 (93). С. 213-221.

DOI:

10.24061/2413-0737.
XXIV.1.93.2020.29

E-mail: lomakinajulia@yahoo.com, timofieva.marina@bsmu.edu.ua, zoryj@bsmu.edu.ua, fedonyuk22larisa@gmail.com, pavliuk.olesia@bsmu.edu.ua, karolinayakovets06@gmail.com, tshchudrova@gmail.com

Короткий опис роботи. У статті проаналізовано та обґрунтовано методичні підходи щодо екологічного виховання у вищому навчальному закладі; визначено ставлення та шляхи формування екологічної культури студентів-медиків.

Мета роботи — дослідити та удосконалити методичні підходи щодо екологічного виховання в освітньому просторі; визначити ставлення та шляхи формування екологічної культури студентів-медиків.

Матеріал і методи. Проведено аналіз даних та опрацьовано сучасні наукові досягнення за даною темою в джерелах новітньої літератури. У 2020 році проведено дослідження, в якому взяли участь 160 студентів I-х, 2-х курсів медичних факультетів освітнього ступеня «Магістр» Буковинського державного медичного університету. Застосовано методи спостереження, бесіди, анкетування.

Результати. У даній роботі виділені основні дидактичні умови впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальний процес вищого навчального закладу.

Результати анкетування показали, що самооцінка рівня здоров'язберігаючої компетенції студентів є високою (85%). Студенти-медики усвідомлюють важливість пропаганди здоров'язбережувального середовища. Респонденти (92%) висловили відверте бажання брати участь у заходах та підвищенні рівня власної здоров'язберігаючої компетенції. Брили участь у здоров'язбережувальних заходах 69% студентів. Щодо конкретних дій стосовно сортування сміття 50% респондентів відповіли, що іноді сортують сміття, доволі великий відсоток (35%) не сортують і тільки 15% приділяють значну увагу упорядкуванню сміття.

Висновки. У результаті теоретико-методологічного дослідження в статті висвітлені основні проблемні питання екологічного виховання. Методичними підходами, щодо ефективності екологічного виховання в освітньому просторі, є формування та розвиток у студентів-медиків здоров'язберігаючої компетентності. Визначені та обґрунтовані дидактичні умови впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальний процес вищого навчального закладу. З'ясовано, що практична реалізація завдань і мети екологічної освіти у вищих навчальних закладах ґрунтується на: засадах взаємозв'язку теоретичних знань із практичною діяльністю студентів у цій сфері; включенні екологічних аспектів у структуру предметних, спеціальних узагальнюючих тем; використанні проблемних методів навчання; поєднанні аудиторної і позааудиторної природоохоронної роботи.

Ключевые слова: про-экологическое воспитание, здоровьесберегающие компетентности,

ПРО-ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

**Ю.В. Ломакина, М.П. Тимофеева, Н.И. Зорий, Л.Я. Федонюк,
О.И. Павлюк, К.И. Яковец, Т.С. Щудрова**

Проблеми вищої медичної освіти

здоровьесберегающие технологии,
образовательное пространство,
экологическая культура,
экологическое сознание студентов-медиков.

Буковинский медицинский вестник. Т.24, № 1 (93). С. 213-221.

Цель работы — исследовать и усовершенствовать методические подходы экологического воспитания в образовательном пространстве; определить отношение и пути формирования экологической культуры студентов-медиков.

Материал и методы. Проведен анализ и обработаны современные научные достижения по данной теме в источниках новейшей литературы. В 2020 году было проведено исследование, в котором принимали участие 160 студентов 1-х, 2-х курсов медицинских факультетов образовательной степени «Магистр» Буковинского государственного медицинского университета. Использованы методы наблюдения, беседы, анкетирования.

Результаты. В данной работе выделены основные дидактические условия внедрения здоровьесберегающих технологий в учебный процесс высшего учебного заведения.

Результаты анкетирования показали, что самооценка уровня здоровьесберегающей компетенции студентов высокая (85%). Студенты-медики осознают важность пропаганды здоровьесберегающей среды. Респонденты (92%) выразили откровенное желание участвовать в мероприятиях и повышении уровня собственной здоровьесберегающей компетенции. Участвовали в здоровьесберегающих мероприятиях 69% студентов. Что касается конкретных действий по сортировке мусора 50% респондентов ответили, что иногда сортируют мусор, довольно большой процент (35%) не сортируют и только 15% уделяют значительное внимание сортировке мусора.

Выводы. В результате теоретико-методологического исследования в статье освещены основные проблемные вопросы экологического воспитания. Методическими подходами эффективности экологического воспитания в образовательном пространстве является формирование и развитие у студентов-медиков здоровьесберегающей компетентности. Определены и обоснованы дидактические условия внедрения здоровьесберегающих технологий в учебный процесс высшего учебного заведения. Выяснено, что практическая реализация задач и цели экологического образования в высших учебных заведениях основывается на: принципах взаимосвязи теоретических знаний с практической деятельностью студентов в этой сфере; включении экологических аспектов в структуру предметных, специальных обобщающих тем; сочетании аудиторных занятий с непосредственным общением с природой, использовании проблемных методов обучения; сочетании аудиторной и внеаудиторной природоохранной работы.

Keywords: pro-ecological education, health-saving competence, health-saving technologies, educational environment, ecological culture, medical students' ecological conscience.

Bukovinian Medical Herald. V.24, № 1 (93). P. 213-221.

PRO-ENVIRONMENTAL EDUCATION OF MEDICAL STUDENTS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Yu.V. Lomakina, M. P. Tymofieva, N.I. Zoriy, L.Ya. Fedoniuk, O.I. Pavliuk, K.I. Yakovets, T.S. Shchudrova

Objective — to investigate and improve methodological approaches of ecological upgrading in education; to determine the formation and the attitude towards ecological culture among medical students.

Material and methods. Modern data and scientific achievements on the topic were analyzed and processed within contemporary literature. The investigation was held in 2020. 160 medical students in their 1st and 2nd years, who study at the Bukovinian State Medical University, Master's program, participated in it. We applied such methods as observation, conversation and questioning.

Results. The paper highlights main instructional approaches towards the implementation of the health-saving technologies in the educational process of higher educational establishment. The results of the survey showed that the

Problems of higher medical education

self-assessment of students' level of health-saving competence is high (85%). Medical students realize the importance of promoting a health-saving environment. The overwhelming majority of participants (92%) displayed an outspoken desire to take part in activities that promote their level of a health-saving competence. 69% of students participated in health-saving events. With respect to the specific waste sorting activities, 50% of respondents said that they sometimes sort waste, a fairly large percentage (35%) do not sort, and only 15% pay considerable attention to the garbage sorting.

Conclusions. *The theoretical and methodological research highlights main issues of environmental education. Instructional approaches to the effectiveness of environmental education in the educational environment are the formation and development of health-saving competence in medical students. The study indicates that the practical realization of the objectives and goals of environmental education in higher education is based on several factors: integration of theoretical knowledge and practical activities of the students in this field; inclusion of ecological aspects in the structure of subject-specific and general topics; usage of problematic teaching methods; inclusion of the extracurricular environmental work into in-class training.*

Вступ. Переважаючими напрямками державної політики щодо розвитку вищої освіти в контексті екологічної євроінтеграції України визначено проблему постійного підвищення якості освіти, модернізацію її змісту та форм організації навчально-виховного процесу. У сучасних вищих навчальних закладах освіти пріоритетним напрямком має стати здоров'я студентів. Саме тому кожен викладач закладу вищої освіти повинен безперервно піклуватися про формування у молоді валеологічного світогляду і ціннісного ставлення до здоров'я людини як головної умови самореалізації особистості.

Проблеми екологічного виховання, формування екологічної культури, здоров'язберігаючих технологій осмислювалися у публікаціях Гриньової М. В., Дудки І. А., Возної Н. П., Волошиної В. Г., Душечкіної Н. Ю., Немченко Н. В., Чернишківської Д. В. [1–7].

Екологічне виховання — систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток екологічної культури особистості. Підвищенням екологічної культури молоді та ефективності екологічного виховання є збільшення ваги екологічних питань у вищому навчальному закладі, налагодження інтра- та міжпредметних зв'язків, удосконалення форм і методів екологічного виховання, активне залучення вихованців до природоохоронної роботи.

Виховна діяльність сучасного навчального закладу покликана не тільки дати знання, уміння і навички, а й сформувати здоров'язберігаючу компетентність як загальну здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, отриманих завдяки навчально-виховному процесу.

Виховний вплив можливий через призму впровадження здоров'язберігаючих технологій в освітній процес. Поняття «здоров'язберігаючі технології» об'єднує в собі напрямки діяльності навчального закладу щодо підтримання, збереження та зміцнення здоров'я студентів. Здоров'язберігаючі технології — це побудова

послідовності факторів, що запобігають руйнуванню здоров'я при одночасному створенні системи, сприятливих для здоров'я умов. Результатом здоров'язберігаючої освіти має бути набуття студентською молоддю здоров'язберігаючої компетентності, тобто властивостей, спрямованих на збереження здоров'я — свого та оточення.

Аналіз інформаційних джерел дав змогу стверджувати, що здоров'язберігаюче навчання — це навчання, яке включає в себе сукупність певних умов (гігієнічних, медичних, психологічних, педагогічних), здоров'язберігаючих технологій, які використовуються вищим навчальним закладом, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я студентів, на покращення їх настрою та самопочуття, на створення сприятливих умов для їх розвитку та саморозвитку, на покращення їх функціонального стану організму, підвищення їх адаптаційних можливостей та формування мотивації на здоровий спосіб життя у сприятливому середовищі [1].

Шляхом впровадження високоефективних превентивних заходів можна досягнути успіхів у виконанні завдання створення здоров'язбережувального середовища. Правильно організовані профілактичні програми та заходи дають змогу ретельно спланувати і здійснити виховний вплив, надати послідовникам необхідні знання та навички ще до того, коли вони можуть зіткнутися з реальними ризиками і проблемами. Програми превентивної освіти, що організовуються у вищому навчальному закладі, мають діяти на випередження і забезпечувати студентів відповідною інформацією, розвивати та удосконалювати компетенції, формувати навички. Саме тому рівень професійної підготовки та професійне ставлення викладачів до створення здоров'язбережувального середовища є важливою складовою навчального закладу.

У сучасних умовах розвитку суспільства, якому притаманне техногенне навантаження на природу,

Проблеми вищої медичної освіти

глобальне погіршення стану довкілля, загострення суперечностей між результатами діяльності людини і законами розвитку природи, проблема збереження та зміцнення здоров'я підростаючих поколінь набуває особливої актуальності [2].

Нині однією із найбільших проблем людства є екологічне забруднення. Сучасний світ, аби мінімізувати шкоду для довкілля, поступово почав відмовлятися від пластику та поліетилену. На даному етапі незначна кількість закладів почали робити перші кроки до про-екологічності.

Концепція екологічного виховання, його змісту і методів ґрунтується на методологічному положенні про коеволюцію системи «природа і суспільство», тобто про узгоджений їх розвиток, про взаємозв'язок і взаємозалежність.

Сучасне суспільство потребує не лише підвищення якості освіти та вдосконалення його структури, але й зміцнення здоров'я студентів і забезпечення психологічного комфорту учасників педагогічного процесу. Одним із способів вирішення проблеми погіршення стану здоров'я студентів є реалізація здоров'язберігаючого середовища в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Під здоров'язбережувальним середовищем розуміється комплексна програма, яка базується на відповідній соціальній інфраструктурі певного типу і включає в себе освітні, виховні, медичні, адміністративно-управлінські та інші форми роботи щодо забезпечення здоров'я молодого покоління в процесі навчання, де основним диригентом є викладач навчального закладу [3].

Екологічне виховання передбачає розкриття сутності світу природи –середовища перебування людини, яка повинна бути зацікавлена у збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі. Це передбачає уміння осмислювати екологічні явища, робити висновки про стан природи, розумно взаємодіяти з нею. Екологічне виховання поєднується з національно-патріотичним, моральним, трудовим.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що більшість авторів по-різному визначають поняття «екологічна освіта» і «екологічне виховання», деякі ототожнюють їх між собою та з поняттям «екологічна культура». Екологічна культура — це система органічно взаємопов'язаних елементів природоперетворюючої діяльності людини і її теоретико-моральної оцінки, яка обов'язково враховує соціально-екологічні принципи та вимоги.

Теоретико-методологічний аналіз розкриває різні напрямки дослідження екологічного виховання та екологічної культури. Проблема взаємовідносин людини з природою була предметом вивчення багатьох мислителів сучасності. Возна Н.Г., Волошина В.Г. досліджували проблеми забезпечення сталого розвитку суспільства в контексті екологічної освіти [4]. Душечкіна Н. Ю. розкрила та обґрунтувала основи формування екологічного світогляду у студентів [5]. Серед глобальних цілей всесвіту «Цілі сталого розвитку» зазначено, що

людство повинно усвідомлювати екологічні проблеми, які є прямими або опосередкованими наслідками поведінки людини [6].

У структурі екологічного світогляду особистості Немченко Н.В. виокремлює критерії: пізнавальний, ціннісний, діяльнісний, мотиваційно-переконувальний, та визначає критерії їх сформованості, до яких належать: уявлення про цілісність світу, поняття про природні явища, екологічні проблеми; інформованість, уміння самостійно аналізувати екологічні ситуації (пізнавальний компонент); ціннісні міркування, духовні почуття, пов'язані з природою (ціннісний компонент); участь у мотивованій суспільно-корисній діяльності екологічного напрямку (діяльнісний компонент); співвіднесення потреб та екологічних норм (мотиваційно-переконувальний) [7].

Мета роботи — дослідження та удосконалення методичних підходів екологічного виховання в освітньому просторі; визначення ставлення та шляхів формування екологічної культури студентів-медиків.

Матеріал і методи. Використано загальнонауковий метод дослідження, який об'єднує широкий спектр методів як теоретичних, так і прикладних досліджень: аналіз (полягав у тому, що предмет вивчення здоров'язбережувального середовища умовно або практично поділяється на складові елементи, тобто на частини об'єкта, певні ознаки, властивості). Кожна частина досліджується як частина цілого; синтез, як емпіричний метод, поєднав розчленовані та досліджені у процесі аналізу частини, встановлені зв'язки між ними і пізнано предмет як єдине ціле. У 2020 році провели дослідження, у якому брали участь 160 студентів 1-х, 2-х курсів медичних факультетів освітнього ступеня «Магістр» Буковинського державного медичного університету. Застосовано методи спостереження, бесіди, анкетування.

Результати дослідження та їх обговорення

Мотиваційна сфера і мотивація в широкому розумінні — це стрижень особистості, навколо якого об'єднуються такі її властивості, як спрямованість, ціннісні орієнтації, установки, соціальні очікування, домагання, емоції.

Отже, ціннісно-мотиваційний компонент є елементом екологічної свідомості, тому вдосконалення навчально-виховної роботи, спрямованої на формування екологічної свідомості медичних працівників, є важливим виховним напрямком.

Екологічній свідомості властиві всі ознаки свідомої діяльності людини, які включають до її складу наступні компоненти: 1) когнітивні — психічне відображення природного, соціального, штучного та внутрішнього середовища; 2) емотивні — ставлення до цього середовища; 3) конативні (поведінкові) — саморефлексія та саморегуляція в навколишньому середовищі.

Для визначення рівня сформованості екологічної культури та свідомості студентів-медиків Вищого навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» нами проведено у 2020 році дослідження, у якому брали участь 160 студентів 1-х,

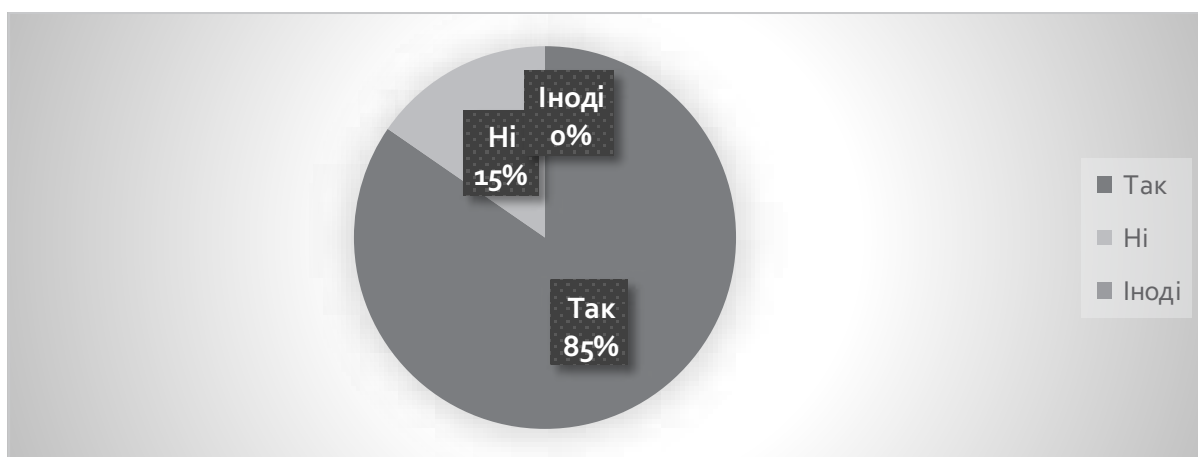

Рис. 2. Результати анкетування ставлення студентів до сортування сміття

2-х курсів, медичних факультетів освітнього ступеня «Магістр». У ході дослідження застосовані діагностичні методи: спостереження, бесіда й анкетування.

У результаті дослідження отримали такі дані. На запитання № 1: «Чи замислювались Ви коли-небудь над поняттям здоров'язбережувальне середовище?» студенти-медики відповіли «Так» — 85%, «Ні» — 15% («Так» відповіли: юнаки — 82%, дівчата — 87%, «Ні» відповіли: юнаки — 18%, дівчата — 13%) (див. рис. 1).

На запитання № 2: «Чи готові Ви брати участь у природоохоронній діяльності?» позитивно відповіли 92% респондентів (8% юнаків не бажають брати активну участь порівняно з відповідями дівчат — 100%).

Відповідно до отриманих результатів, на запитання № 3: «Чи сортуєте Ви сміття?», як видно на рис. 2, лише

50% респондентів відповіли, що іноді сортують сміття, доволі великий відсоток (35%) не сортують і тільки 15% приділяють значну увагу упорядкуванню сміття.

Ставлення респондентів до використання електронних підручників та електронно-інформаційних ресурсів на противагу паперовим неоднозначне. Студенти обрали позицію негативного ставлення ($N = 52$), обґрунтовуючи тим, що інформація на паперових носіях сприймається краще, читається швидше і процес запам'ятовування легше, менша концентрація уваги і в результаті менше страждає зір. Також зауважили, що електронні носії викликають психоемоційне напруження. Студенти вважають, якщо це цікава навчальна або художня література — то перевага надається лише паперовому носію, адже виникає можливість відпочити

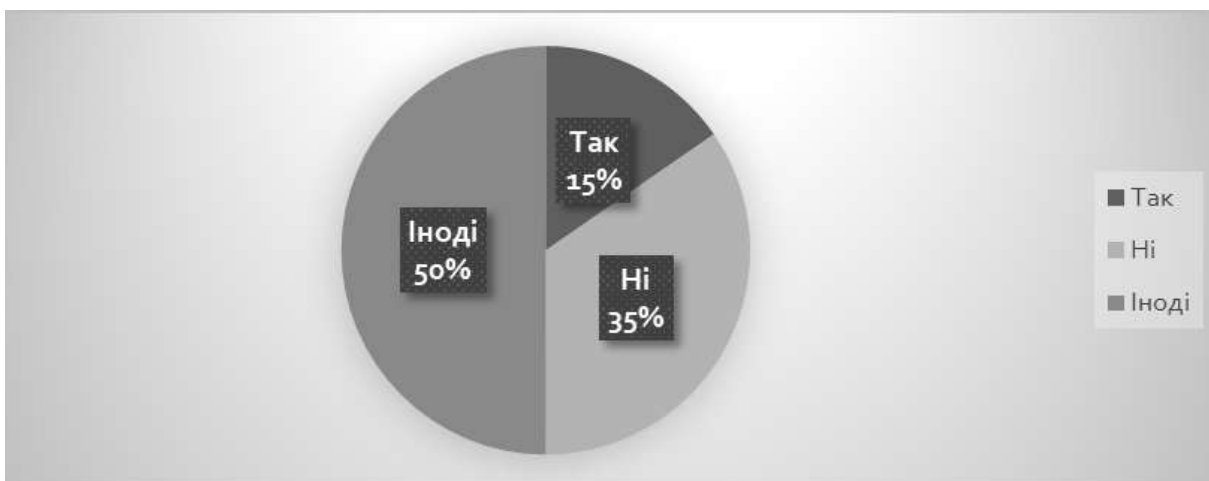

Рис. 1. Розуміння студентами поняття «здоров'язбережувальне середовище»

під час процесу читання.

Студенти ($N=58$) однозначно позитивно ставляться до електронних носіїв, обґрунтовуючи екологічністю (зберігання деревини), практичністю (... все вміщається в маленький і легкий пристрій); технічна багатофункціональність дозволяє створювати власні тексти під час конспектування і доповнення інформації

з інших джерел. Дистанційність і доступність надають можливість у будь-який час отримувати інформацію. Інші респонденти ($N=50$) вбачають як позитивні, так і негативні сторони у використанні електронних носіїв інформації.

На запитання № 5: «Чи надаєте Ви перевагу паперовим пакетам над поліетиленовими?» 73% відповіли

Проблеми вищої медичної освіти

«Так», 23% — «Ні».

На запитання № 6: «Чи брали Ви участь у здоров'язбережувальних заходах та яких?» 69% студентів відповіли «Так» і 31% відповіли «Ні». Студенти брали участь у заходах екологічного спрямування: брейн-ринг на тему: «Екологічна культура»; на початку весни та до Великодня студентство долучається до Всеукраїнської акції «Зроби Україну чистою». Студенти Буковинського державного медичного університету спільно з викладачами університету були волонтерами під час прибирання кладовищ та територій, що прилягають до навчальних корпусів, гуртожитків; проводили екологічну акцію з нагоди Дня Землі «БДМУ проти пластику». Організатори акції інформували чернівчан про шкідливий вплив пластику на системи та органи людини і демонстрували приклади альтернативи пластиковим виробам. Проводили флешмоби.

На запитання № 7: «Які заходи та технології Ви вважаєте більш ефективними для здоров'язбережувального середовища?» отримали такі відповіді студентів: сприятливі умови навчання (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); проведення лекцій на теми забруднення природи, заборони паління сміття і листя, шкідливого впливу речовин; заміна друкованих рефератів на презентації на електронних носіях. Санітарно-гігієнічні заходи: агітація та пропаганда здорового способу життя, поширення знань гігієни тіла, закладу і середовища, гігієнічні вимоги до облаштування та утримання туалетних кімнат (паперові рушники, рідке мило); збільшення смітників та урн для сортування сміття; відмова від пластику та поліетилену (пакетів, соломинок, посуду); збільшення інформаційних знаків, що будуть вказувати візуально людям про підтримання екоруху. Студенти зазначили важливість для фізичного здоров'я продажу в буфетах навчального закладу здорової та корисної їжі (фруктів, овочевих страв тощо).

Важливим напрямком про-екологічного виховання серед молоді у стінах ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет» є сприяння використанню електронних носіїв інформації для навчання замість паперових варіантів. Враховуючи необхідність підготовки студентів до практичних занять, викладачі повинні спонукати молодь застосовувати електронні підручники та інші електронні джерела інформації, аби зменшити утилізацію паперу як цінного природного матеріалу, тим самим підтримуючи здоров'язбережувальне освітнє середовище. Адже навчальні комп'ютерні програми та електронні підручники надають можливість кожному студенту незалежно від рівня його підготовки брати активну участь у навчальному процесі, індивідуалізувати свій процес навчання, здійснювати самоконтроль, бути не пасивним спостерігачем, а активно одержувати знання і оцінювати свої можливості. Електронний підручник має сучасний дизайн і відповідає ергономічним вимогам до комп'ютерних засобів навчання. Ще одна перевага електронних підручників та інших методів електронного навчання полягає у забезпеченні зво-

ротного зв'язку зі студентом. Цей зв'язок досягається завдяки інтерактивному характеру взаємодії студента із середовищем комп'ютерної програми чи підручника і наявності автоматичної системи діагностики знань. Для студента це створює умови для ефективного самонавчання, самоконтролю, сприяє підвищенню його пізнавальної активності та мотивації [8].

Бурхливе зростання потоку наукової інформації, обсяг якої збільшується з кожним роком, спонукає шукати нові, більш ефективні технології, способи і засоби навчання, які дозволили б дати більше інформації за ту ж одиницю навчального часу і подати її більш яскраво і доступно, щоб вона легше сприймалася і краще запам'ятовувалася. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) відноситься до числа тих факторів, які сприяють підвищенню інтенсивності та якості процесу навчання.

Саме тому на базі ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет» розроблена система ефективної технології дистанційного навчання «Moodle», звідки студенти отримують інформацію для підготовки до практичних занять, ознайомлюються із лекційним матеріалом та проводять самостійну підготовку по тестових завданнях різних баз, таких, як Крок 1, Крок 2, Крок 3, IFOM, MCI. Ці засоби і способи навчання дозволяють ефективніше проводити навчання та самоконтроль більшого обсягу інформації за ту ж одиницю навчального часу.

Вищенаведений сучасний підхід до навчання дозволяє розвинути усвідомлену екозбережувальну поведінку студентів, починаючи з перших курсів. Цими кроками викладачі та науковці вищого закладу апробують європейські стандарти якісної превентивної освіти, скеровуючи молодь на еко-дружнє ставлення та захист навколишнього середовища [9].

Також важливим фактом створення якісного здоров'язбережувального освітнього середовища є залучення студентів до організації та проведення суспільних заходів для збільшення кількості однодумців серед студентської спільноти, спрямованих на підвищення якості життя в безпечному природному середовищі. Рекомендовано проводити виховні програми, які передбачають роботу зі студентами шляхом обговорення питань, що стосуються здоров'я, життєвих навичок, турботи про оточення, корисних та шкідливих звичок, соціально небезпечних, захворювань та їхнього впливу на життя людини. Результатом застосування програми є сформоване відповідальне ставлення молоді до власного здоров'я, а також вмотивована зміна поведінки з ризикованої на більш безпечну, наприклад акцентування уваги на сортуванні відходів, що сприятливо відобразиться на екологічному стані середовища. Необхідно постійно реалізовувати еко-дружнє навчання на базі кафедр ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», розбудовувати партнерства з державними установами і громадськими організаціями, залучаючи інвесторів у проведення масових дій, таких, як тематичні флешмоби, театралізовані дійства. Ефективним

напрямок може бути також проведення міні-лекцій, дискусій у місцях відпочинку, школах, садочках, пропагандуючи екологічне здоров'язбережувальне розуміння необхідності сортування сміття, а також організація тематичних гуртків, дебатів із запрошенням ведучих спеціалістів у галузі екології та захисту навколишнього середовища.

Основними напрямками у вихованні вищеперерахованих критеріїв про-екологічної поведінки в сучасних студентів медичних вишів може стати встановлення на території різних підрозділів університету (адміністративних та навчальних корпусах, гуртожитках) окремих контейнерів для сміття біологічного походження (органічного), контейнерів для сміття, що піддається переробці (папір, картон, скло, метал та інші — в окремі ємності) та сміття з позначкою «небезпечно», що особливо є актуальним у стінах медичних закладів, а також використання постерів для масового ознайомлення з небезпекою, яка може виникнути внаслідок байдужого ставлення до сортування відходів.

Вирішити проблему побутових відходів можливо, якщо вжити заходів щодо створення сприятливих умов для сортування сміття, залученням активних студентів до розробки державної програми «Україна без відходів» шляхом взаємодії із засобами масової інформації. Застосування вищенаведених підходів вимагає створення дієвої системи управління поведінкою з відходами, перш за все державного регулювання у цій сфері, забезпечення відповідної нормативно-правової бази, а також здійснення комплексу заходів, спрямованих на збільшення обсягів залучення відходів у господарський обіг [10].

Освічене студентство є найважливішою групою, і їх поведінкові наміри мають вирішальне значення для стійкого майбутнього життєвого середовища. Окрім того, розвиток звички до муніципального сортування твердих відходів — це довготривалий процес, і ми, як сучасні небайдужі викладачі вищої школи, повинні зосередитись на підвищенні рівня обізнаності та культивуванні стурбованості щодо сортування твердих відходів у підростаючого покоління [11, 12], дослідження та удосконалення методичних підходів екологічного виховання в освітньому просторі; визначення ставлення та шляхів формування екологічної культури студентів-медиків.

Висновки. У результаті теоретико-методологічного дослідження в статті висвітлені основні проблемні питання екологічного виховання. Методичними підходами, щодо ефективності екологічного виховання в освітньому просторі, є формування та розвиток у студентів-медиків здоров'язбереігаючих компетентностей, екологічної свідомості та екологічної культури, вольових чинників з метою реалізації знань, умінь і навичок діяльності людини в природі; здійснення виховного процесу на основі здоров'язбереігаючих технологій із застосуванням методичних підходів здоров'язбереігаючого навчального середовища; формування переконань у необхідності екологічної діяльності; вироблення навичок і звичок поведінки у природі; розвиток почуття

особистої відповідальності за стан навколишнього середовища на національному і глобальному рівні; забезпечення високого рівня предметної компетентності викладачів для ефективного здійснення навчального процесу із застосуванням здоров'язбереігаючих технологій; здійснення процесу навчання з орієнтацією на міжпредметну інтеграцію, яка сприяє збагаченню, систематизації та закріпленню інтегративних знань.

У результаті емпіричного дослідження виявлені особливості складових екологічної культури студентів-медиків. Самооцінка рівня здоров'язбереігаючої компетенції студентів є високою (85%) — студенти-медики усвідомлюють важливість пропаганди здоров'язбережувального середовища. Респонденти (92%) висловили відверте бажання брати участь у заходах та підвищенні рівня власної здоров'язбереігаючої компетенції.

Отже, практична реалізація завдань і мети екологічної освіти у вищих навчальних закладах ґрунтується на засадах взаємозв'язку теоретичних знань із практичною діяльністю студентів у цій сфері; включенні екологічних аспектів у структуру предметних, спеціальних узагальнюючих тем; поєднанні аудиторних занять із безпосереднім спілкуванням із природою; використанні проблемних методів навчання; поєднанні аудиторної і позааудиторної природоохоронної роботи.

Перспективи подальших досліджень. Планується розробка та впровадження в навчально-виховний процес вищої школи еколого-психологічного тренінгу, з метою формування у молоді відповідального ставлення до довкілля; підготовки студента-медика, здатного до практичної діяльності, пропаганди екологічних ідей, захисту і поліпшення довкілля; формування мотивів екологічного змісту, що забезпечує систематизацію світоглядних установок.

Список літератури

1. Гриньова МВ, Дудка ІА. До питання про значення здоров'язбереігаючого середовища у вищому навчальному закладі. [Інтернет]. 21 травня 2015. [Цитовано 2020 лютий 20]. Доступно: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/2014-rik/3-mizhnarodna-internet-konferentsiia-2015/sektsiia-3/3580-do-pytannya-pro-znachennya-zdorov-yazberihayuchoho-seredovyscha-u-vyshchomu-navchalnomu-zakladi>.
2. Момот О. Програмне забезпечення курсу «Технології створення здоров'язбережувального середовища у вищих навчальних закладах». Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016; 3 (57): 406.
3. Овчарук ВВ. Формування здоров'язбереігаючого середовища для студентів ВНЗ. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький. 2012; 27: 187-91.
4. Возна НГ, Волошина ВГ. Екологічна освіта для сталого розвитку. Наукові записки: зб. наук. пр. Кіровоград: КНТУ. 2010; 10 (1): 120-23.
5. Душечкіна НЮ. Формування екологічного світогляду студентів у закладах вищої освіти: моногр. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018; 213.
6. Ecem Tezel, Dr.Mehmet Ugural, Dr. Heyecan Giritli. Pro-environmental Behavior of University Students: Influence of Cultural Differences. European Journal of Sustainable Development (2018), 7 (4), 43-52. Doi: 10.14207/ejsd.2018.

Проблеми вищої медичної освіти

- v7n4p43.
- Немченко НВ. Формування екологічного світогляду старшокласників ліцею медико-біологічного профілю [автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07]. Київ: Ін-т пробл. виховання АПН України; 2007. 20 с.
 - Гущенко ВВ, Поцукло ОА. Електронний підручник як основний елемент сучасного освітнього середовища. Інноваційні технології формування особистості майбутнього фахівця. [Інтернет]: 2015. [Цитовано 2020 лютий 19]. Доступно: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/21626/1/Elita_2015_44_Hushchenko_Elektronnyi.pdf
 - Бойчук ТМ, Геруш ІВ, Ходоровський ВМ. Сервер дистанційного навчання БДМУ – ефективний інструмент організації та контролю самостійної роботи студентів. Матеріали Х ювілейної Всеукр. навч. конф. з міжнародною участю «Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі». Медична освіта. 2013; 2: 73.
 - Чернишков ДВ. Компаративний аналіз особливостей здоров'ясбереження будучих спеціалістів медичного профілю (Обзор). Саратовський науко-медичний журнал. 2016;12 (2): 204.
 - Factors Influencing Young People's Intention toward Municipal Solid Waste Sorting Lin Shen, Hongyun Si, Lei Yu and Haolun Si / International Journal of Environmental Research and Public Health Int. J. Environ. Res. Public Health 2019; 16: 1708.
 - Pro-Environmental Attitudes and Behaviors in Higher Education: Investigating the Role of Formal and Informal Factors Oren Pizmony-Levy, Jessica Ostrow Michel, Psychology DOI:10.7916/D85M7J8N [Інтернет] : [Цитовано 2020 лютий 19]. Доступно : <https://pdfs.semanticscholar.org/9442/d4c98f49862e10432ae7e65b674ed4c27101.pdf>.
- References**
- Hrynova MV, Dudka IA. Do pytan'ia pro znachennia zdorov'iazberihaiuchoho seredovyshcha u vyshchomu navchalnomu zakladi [To the question of the health environment importance in higher education]. [Internet]. 21 travnia 2015. [Tsytovano 2020 liutyi 20]. Dostupno: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/2014-rik/3-mizhnarodna-internet-konferentsiia-2015/seksiia-3/3580-do-pytannya-pro-znachennia-zdorov-yazberihaiuchoho-seredovyshcha-u-vyshchomu-navchalnomu-zakladi>.
 - Momot O. Prohramne zabezpechennia kursu «tekhnohii stvorennia zdorov'iazbezrehualnoho seredovyshcha u vyshchykh navchalnykh zakladakh» [Course software "Technologies for Creating a Healthy Environment in Higher Education"]. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii. 2016;3(57):406 (in Ukrainian).
 - Ovcharuk VV. Formuvannia zdorov'iazberihaiuchoho seredovyshcha dlia studentiv VNZ [Creating a health environment for university students]. Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedagogichni universitet imeni Hryhoriia Skovorody»: zbirnyk naukovykh prats. Pereiaslav-Khmelnitskyi. 2012;27:187-91 (in Ukrainian).
 - Vozna NH, Voloshyna VH. Ekologichna osvita dlia staloho rozvytku [Environmental education for sustainable development]. Naukovi zapysky: zb. nauk. pr. Kirovohrad: KNTU. 2010;10(1):120-23 (in Ukrainian).
 - Dushechkina NYu. Formuvannia ekolohichnoho svitohliadu studentiv u zakladakh vyshchoi osvity: monohr [Formation of students' ecological worldview in higher education institutions: monogr.]. Uman: VPTs «Vizavi», 2018. 213 s. (in Ukrainian).
 - Ecem T, Dr. Mehmet U, Dr. Heyecan G. Pro-environmental Behavior of University Students: Influence of Cultural Differences. European Journal of Sustainable Development, 2018;7(4):43-52. Doi: 10.14207/ejsd.2018.v7n4p43.
 - Nemchenko NV. Formuvannia ekolohichnoho svitohliadu starshoklasnykiv litseiu medyko-biologichnoho profilu [Formation of ecological worldview of high school students of medical and biological Lyceum]. [avtoreferat dis...kand.ped. nauk 13.00.07]. Kyiv: In-t probl. vykhovannia APN Ukrainy; 2007. 20 s. (in Ukrainian).
 - Hushchenko VV, Potsulko OA. Elektronnyi pidruchnyk yak osnovnyi element suchasnoho osvitnoho seredovyshcha [An electronic textbook as a basic element of the modern educational environment]. Innovatsiini tekhnologii formuvannia osobystosti maibutnoho fakhivtsia. [Internet]. 2015. [Tsytovano 2020 liutyi 19]. Dostupno: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/21626/1/Elita_2015_44_Hushchenko_Elektronnyi.pdf.
 - Boichuk TM, Herush IV, Khodorovskiy VM. Server dystantsiinoho navchannia BDMU – efektyvnyi instrument orhanizatsii ta kontroliu samostiinoi roboty studentiv [BSMU Distance Learning Server is an effective tool for organizing and controlling students' self-study]. Materialy X yuvileinoi vseukr. navch. konf. z mizhnarodnoi uchastiu «Kredytno-modulna systema orhanizatsii navchalnoho protsesu u vyshchykh medychnykh (farmatsevtichnomu) navchalnykh zakladakh Ukrainy na novomu etapi». Medychna osvita. 2013;2:73 (in Ukrainian).
 - Chernishkov DV. Komparativnyj analiz osobennostej zdorov'esberezenija budushhih specialistov medicinskogo profilja (Obzor) [Comparative analysis of health care features of medical profile future specialists (Review)]. Saratovskij nauchno-medicinskij zhurnal. 2016;12(2):204 (in Russian).
 - Lin Sh, Hongyun Si, Lei Yu, Haolun Si. Factors Influencing Young People's Intention toward Municipal Solid Waste Sorting. International Journal of Environmental Research and Public Health Int. J. Environ. Res. Public Health 2019; 16:1708.
 - Pizmony-Levy O, Ostrow MJ. Pro-Environmental Attitudes and Behaviors in Higher Education: Investigating the Role of Formal and Informal Factors. Psychology. [Internet]. [Cited 2020 Feb 19]. DOI:10.7916/D85M7J8N Available from: <https://pdfs.semanticscholar.org/9442/d4c98f49862e10432ae7e65b674ed4c27101.pdf>.

Відомості про авторів

Ломакіна Юлія В'ячеславівна — кандидат медичних наук, доцент кафедри медичної біології та генетики Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет». м. Чернівці, Україна.
Тимофієва Марина Пилипівна — кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та філософії Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет».

Медичний психолог. Практикуючий психолог, м. Чернівці, Україна.

Зорій Ніна Іванівна — кандидат філософських наук, доцент кафедри психології та філософії Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет». Проректор з науково-педагогічної роботи та виховання, м. Чернівці, Україна.

Федонюк Лариса Ярославівна — доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри медичної біології Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль, Україна.

Павлюк Олеся Ігорівна — кандидат політичних наук, доцент кафедри психології та філософії Вищого державного

навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет».

Магістр психологічних наук. Практикуючий психолог, м. Чернівці, Україна.

Яковець Кароліна Іванівна — кандидат медичних наук, доцент кафедри дитячої хірургії та отоларингології Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці, Україна.

Щудрова Тетяна Сергіївна — к.мед.н, доцент кафедри фармакології Вищого державного навчального закладу України "Буковинський державний медичний університет", м. Чернівці, Україна

Сведения об авторах

Ломакина Юлия Вячеславовна — кандидат медицинских наук, доцент кафедры медицинской биологии и генетики Высшего государственного учебного заведения Украины «Буковинский государственный медицинский университет», г. Черновцы, Украина.

Тимофеева Марина Филипповна — кандидат психологических наук, доцент кафедры психологии и философии Высшего государственного учебного заведения Украины «Буковинский государственный медицинский университет». Медицинский психолог. Практикующий психолог, г. Черновцы, Украина.

Зорій Ніна Іванівна — кандидат философских наук, доцент кафедры психологии и философии Высшего государственного учебного заведения Украины «Буковинский государственный медицинский университет». Проректор по научно-педагогической работе и воспитания, г. Черновцы, Украина.

Федонюк Лариса Ярославовна — доктор медицинских наук, профессор, заведующая кафедрой медицинской биологии Тернопольского национального медицинского университета им. И. Я. Горбачевского МЗ Украины, г. Тернополь, Украина.

Павлюк Олеся Игоревна — кандидат политических наук, доцент кафедры психологии и философии Высшего государственного учебного заведения Украины «Буковинский государственный медицинский университет». Магистр психологических наук. Практикующий психолог, г. Черновцы, Украина.

Яковец Кароліна Іванівна — кандидат медицинских наук, доцент кафедры детской хирургии и отоларингологии Высшего государственного учебного заведения Украины «Буковинский государственный медицинский университет», г. Черновцы, Украина.

Щудрова Татьяна Сергеевна — к.мед.н, доцент кафедры фармакологии Высшего государственного учебного заведения Украины "Буковинский государственный медицинский университет", г. Черновцы, Украина.

Information about the authors

Lomakina Yuliia — MD, PhD, Associate Professor at the Department of Medical Biology and Genetics of the Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Chernivtsi, Ukraine. ORCID <http://orcid.org/0000-0003-3444-5182>

Tymofieeva Maryna — Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Psychology and Philosophy of the Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Medical psychologist. Practicing psychologist. Chernivtsi, Ukraine. ORCID <http://orcid.org/0000-0003-3444-5182>

Zoriy Nina — Candidate of Philosophy, Associate Professor of the Department of Psychology and Philosophy, Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Vice-rector for Scientific and Pedagogical Work and Education. Chernivtsi, Ukraine. ORCID <http://orcid.org/0000-0003-3444-5182>

Fedoniuk Larysa — MD, PhD, DSc, Professor, Chief of the Medical Biology Department, I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, Ternopil, Ukraine. ORCID 0000-0003-4910-6888

Pavliuk Olesia — Candidate of Political Science, Associate Professor of the Department of Psychology and Philosophy in the Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Master of Science in Psychology. Practical psychologist. Chernivtsi, Ukraine. ORCID <http://orcid.org/0000-0002-5289-6895>

Yakovets Karolina — MD, PhD, Associate Professor at the Department of Pediatric Surgery and Otolaryngology of the Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Chernivtsi, Ukraine.

Shchudrova Tetiana — MD, PhD, Ass. Prof. at the Department of Pharmacology of the Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University", Chernivtsi, Ukraine.

Надійшла до редакції 24.02.2020

Рецензент — проф. Масікевич Ю.Г.

© Ю.В. Ломакіна, М.П. Тимофієва, Н.І. Зорій, Л.Я. Федонюк, О.І. Павлюк,

К.І. Яковець, Т.С. Щудрова, 2020